

6. Глембоцька Г. Історія закладу на тлі розвитку художньої освіти у Львові (середина XIX ст.–1938 р.) / Г. Глембоцька // Галицька брама. – Львів : Центр Європи, 1996. – № 20. – С. 3–5.
7. Молинь В. Мистецькі об'єднання Галичини на рубежі XIX–XX сто-літь / В. Молинь // Мистецтвознавство України : зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 4. – С. 69–75.
8. Зубавіна І. Б. Екранна культура : засоби моделювання художньої реальності / І. Б. Зубавіна. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 272 с.
9. Кінзерська Т. П. Єфросинія Зарницька в українському театральному мистецтві кінця XIX – першої третини XX століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 "Теорія та історія культури" / Т. П. Кінзерська. – К., 2002. – 23 с.
10. Алєйнікова І. На естетичному зламі "Березоля". "Сава Чалий" в режисерській інтерпретації Фавста Лопатинського / І. Алєйнікова // Мистецтвознавство України: зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 4. – С. 166–170.
11. Боньковська О. О. Народний театр "Українська Бесіда" у Львові : завершальний період діяльності (1918–1924 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.02 "Театральне мистецтво" / О. О. Боньковська. – К., 2002. – 20 с.
12. Агеєва В. П. Між екзотизмом і традицією / В. П. Агеєва // Проза про життя інших : Юрій Косач : тексти, інтерпретація, коментарі. – К. : Факт, 2003. – С. 7–15.

УДК 316.722

Юлія Анатоліївна Бабенко
здобувач Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ

У статті розглянуто теоретичні аспекти дослідження цінностей. Проаналізовано низку наукових теорій зарубіжних та вітчизняних вчених щодо формування цінностей; запропоновано класифікацію цінностей крізь призму наукових досліджень; акцентовано увагу на тих цінностях, які є пріоритетними у повсякденній життєдіяльності.

Ключові слова: цінність, культура, типологія цінностей, суспільство, особистість.

In article consideration theoretical aspects investigate of the value's; research a few scientific theories of the foreign and motherland scientists that it formation value's; studied classifications of the value's through prism scientific investigate; accent think on there are value's which are priorities in ordinary life.

Keywords: value, cultural, typological value's, society, personality.

Сучасний період розбудови України як держави характеризується суттєвими змінами у всіх сферах життєдіяльності людини, які особливо позначаються на характері й структурі цінностей суспільства та окремої особистості. Проблема цінностей була і є предметом аналізу філософів, культурологів, соціологів та інших вчених. Особливої актуальності вона набула в даний час, коли відбувається переоцінка системи цінностей, принципів моральності, коли формуються нові цінності та ідеали. А тому виникає потреба у поверненні до першоджерел формування цінностей, до їх первинного трактування, що дасть змогу глибше зрозуміти теоретичну сутність цінностей.

Теоретико-методологічне обґрунтування поняття цінностей можна зустріти ще в античній класичній філософії, працях Середньовіччя, у мислителів епохи Відродження, філософів Нового часу, а також у працях М. Бердяєва, Е. Фромма, В. Франкла. Аксіологічний драматизм пронизує роздуми М. Вебера і Е. Дюркгейма, О. Шпенглера і К. Ясперса, К.-Г. Юнга і В. Дільтея, Т. Парсонса і П. Сорокіна, М. Шелера і Ю. Габермаса. Поняття цінності як філософської категорії розробляли Г. Лотце, В. Віндельбанд, Г. Ріккерт, Г. Мюнстерберг, О. Дробницький, І. Кант, А. Коршунов, а також сучасні філософи, соціологи, культурологи – О. Панарін, В. Барулін, С. Анісімов, М. Каган, Л. Мікешин, Б. Орлов, В. Сагатовський, Л. Столович.

Значний вклад у створення теорії цінностей внесли американські та західноєвропейські соціологи У. Томас, Ф. Знанецький, М. Рокіч, А. Маслоу, П. Блау. Заслужують на увагу праці сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджували феномен цінності та ціннісних орієнтацій, зокрема М. Алексєєвої, І. Бичка, Г. Головних, П. Гнатенка, В. Табачковського, В. Шубіна, В. Ядова та ін. Проблема цінностей була предметом дослідження низки виконаних в Україні дисертаційних досліджень: К. Гайдукевич, Н. Костенко, А. Кавалерова, Є. Подольської, О. Плахотнюк та ін.

Науковий підхід до цінностей акцентує увагу на тлумаченні стандартів, взірців, еталонів, норм соціальної поведінки, як об'єктів мотивації та орієнтації суб'єкта діяльності. Це проблемне поле представлено дослідженнями В. Асмолова, В. Бакірова, В. Водзінської, Б. Додонова, Ю. Жукова, О. Зотової, І. Істоміна, І. Суріна, М. Лапіна, В. Осовського, Є. Подольської, І. Попової, А. Ручки, Н. Победи, О. Семашка, Л. Сокур'янської, Л. Юлдашева тощо.

Об'єктом нашого наукового дослідження є цінності, предметом – теоретичні аспекти дослідження цінностей. Основна мета наукової статті – теоретичне дослідження цінностей крізь призму низ-

ки наукових досліджень та власних висновків. Відповідно до мети у науковій статті визначено основні завдання, зокрема: на основі вивчення джерел та наукової літератури узагальнити стан дослідницького опрацювання запропонованої проблематики; проаналізувати низку наукових теорій зарубіжних та вітчизняних вчених щодо формування цінностей; вивчити класифікації цінностей крізь призму наукових досліджень; акцентувати увагу на тих цінностях, які є пріоритетними у повсякденній життєдіяльності.

Переоцінка традиційних цінностей і виникнення нових ціннісних стратегій призводять до зміни характеру взаємодії суспільства з природою. Тому стає необхідним визначення базових аспектів формування цінностей, спираючись на основні праці науковців у сфері дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій.

Так, М.Каган широко досліджує цінності у праці "Філософська теорія цінності" (1997). Аналізуючи передісторію та історію аксіологічної думки, використовуючи великий культурологічний матеріал, вчений запропонував оригінальний варіант аксіології культури, за якого культура розглядається ним як цілісна система норм, цінностей, ідеалів тощо, а також як творчий спосіб преддіяльності індивідів.

М. Каган зазначає, що цінність – це внутрішній, емоційно освоєний суб'єктом орієнтир діяльності людини, а тому цінність сприймається ним як його власна духовна інтенція. Роль цінностей у суспільному й культурному житті, на думку М. Кагана, двовимірна, вона виявляється у суб'єктно-об'єктних та міжсуб'єктних відносинах. Цінності скеровують, орієнтують, регулюють стосунки людей, тому сприятливе середовище для засвоєння цінностей є важливим [7, 164].

Особливу увагу треба звернути на праці І. Канта, оскільки його філософія стала зворотним пунктом у розробці проблеми цінностей, особливо у таких працях, як "Критика практичного розуму" (1788), "Основи метафізики моральності" (1785), "Метафізика моральності" (1797), "Критика здібностей судження" (1790), "Релігія у межах тільки розуму" (1793).

І. Кант розкривав поняття цінності, виходячи з етичних міркувань, водночас вважав, що цінності самі по собі не мають буття, їм притаманна лише значущість, вони суть вимоги, звернені до свободи, цілі, поставлені перед нею. Тому свобода у І. Канта – найвища цінність людини.

І. Кант паралельно розкривав поняття світогляду особистості, виділяючи чотири основні питання його формування: Що я можу знати? Що я повинен робити? На що я можу сподіватися? Що таке людина? В основі всіх питань лежать цінності, які розділяють світ, надають йому смисловий лад і полегшують орієнтацію людини у світі. Найвищою цінністю І. Кант проголошує саме людину, людське щастя і разом з тим гідність, високий моральний обов'язок, а найвищою цінністю людини – свободу.

Один із представників аксіологічної думки Герман Лотце першим спробував надати поняттю "цінність" категоріальний, філософський статус, хоча фактично біля витоків аксіології як філософської дисципліни стоїть І.Кант. З часів Г.Лотце цінності сприймаються як своєрідний "логічний кристал", який дає можливість зрозуміти глибинні процеси, що відбуваються у певній соціальній системі, виявити їх суть та відповіді на питання: куди і якою дорогою ми йдемо, що чекає на наше суспільство – злету чи падіння, розквіт чи стагнація? [13, 386].

Основними працями Г.Лотце, в яких розкривається суть поняття "цінність", є "Мікрокосм"(1856) та "Підстави практичної філософії" (1864). Вчений вводить в історію філософії нове поняття "цінність" та стверджує, що ключем для розуміння світу є світ цінностей. Цінності – це те, що не існує, проте має значну силу, за допомогою якої людина створює новий світ – світ цінностей.

В американській соціальній психології найпоширенішим підходом до вивчення цінностей є концепція М.Рокича, який запропонував конкретне визначення поняття цінностей. У його теорії під цінностями розуміють вид переконань, центральне положення в індивідуальній системі переконань. Цінності – це принципи життя, які визначають те, як необхідно поводитися людині.

Розробивши ідею про наявність термінальних та інструментальних цінностей, М.Рокич до термінальних цінностей відносив наші переконання, які відносяться до цілей або кінцевих станів, до яких прагне людина (щастя, мудрість, благополуччя тощо). Інструментальні ж цінності зачіпають подання про бажані методи досягнення термінальних цінностей (наприклад, акуратність, вихованість, толерантність тощо) [15, 50]. На базі розуміння М. Рокичем цінностей і ціннісних орієнтацій виведені поняття про культурні й індивідуальні цінності особистості.

На початку ХХ століття німецько-американський психолог Г. Мюнстерберг написав працю "Філософія цінностей" (1908), в якій досліджував цінності, які є породженням культури. Вчений також паралельно пише нову книгу і дає їй виразний заголовок "Основні принципи світобачення", де вперше в історії аксіологічної думки вибудовує таблицю, яка повинна була продемонструвати закономірності будови світогляду людини і її ціннісного світу [7, 15].

Із типології цінностей Г. Мюнстерберга (Табл. 1) зрозуміло, що цінності умовно поділяються на дві великі групи: цінності буття (речі, гармонія, ріст, щастя, прогрес, любов, одкровення тощо) і цінності культури (природа, всесвіт, мистецтво, музика, історія, право, розум, людство тощо), які втілені як у житті, так і в культурі.

На основі концепції М.Рокича (термінальні й інструментальні цінності) Ш.Шварц (90-і роки ХХ ст.) розробляє новий теоретичний і методологічний підхід до вивчення цінностей. Він вважає, що найзмстовнішим аспектом, що лежить в основі розходжень між цінностями, є тип мотиваційних цілей, які вони виражають. Вчений вважає, що існують базові людські цінності, що виявляються у всіх культурах, тобто ті, що представляють універсальні людські потреби. За Шварцом, цінності особистості існують на двох рівнях: 1) рівень нормативних ідеалів (відбивають життєві принципи поведіння лю-

дини) та 2) рівень індивідуальних пріоритетів (залежні від групового тиску й співвідносяться з конкретними вчинками людини).

Таблиця 1

Типологія цінностей (Г. Мюнстерберг)

Цінності	Логічні цінності	Естетичні цінності	Етичні цінності	Метафізичні цінності
I. Цінності життя	Цінності власного буття (предмети безпосереднього сприйняття)	Цінності єдності (предмети радісного переживання)	Цінності розвитку (предмети піднесення)	Божественні цінності (предмети віри)
Зовнішній світ	Речі	Гармонія	Ріст	Творчість
Найближче оточення	Люди	Любов	Прогрес	Одкровення
Внутрішній світ	Оцінювання	Щастя	Саморозвиток	Спасіння
II. Культурні цінності	Цінності взаємозв'язку (предмети пізнання)	Цінності краси (предмети захоплення)	Цінності створення (предмети визнання)	Основні цінності (предмети переконання)
Зовнішній світ	Природа	Мистецтво	Господарство	Всесвіт
Найближче оточення	Історія	Поезія	Право	Людство
Внутрішній світ	Розум	Музика	Вдача	Над-Я

Узагальнюючи визначення цінностей багатьох західних теоретиків, Ш.Шварц і У.Білські виокремлюють такі характеристики:

- 1) Цінності – це переконання. Це не холодні думки, коли цінності активізуються, вони змішуються з почуттями.
- 2) Цінності – це бажані людиною цілі й образ поведінки, що сприяє досягненню цих цілей.
- 3) Цінності не обмежені певними діями і ситуаціями.
- 4) Цінності виступають як стандарти, які керують вибором або оцінкою вчинків, людей, подій, ситуацій тощо.
- 5) Цінності впорядковані по важливості відносно один одного. Упорядкований набір цінностей формує систему ціннісних пріоритетів [11, 23].

Як результат, кожній людині властива індивідуальна, специфічна ієрархія цінностей, яка слугує сполучною ланкою між духовною культурою суспільства й духовним світом особистості, між буттям суспільним та індивідуальним. Дана система складається в процесі діяльнісного предметного сприйняття індивідами змісту суспільних цінностей, об'єктивованих у витворах матеріальної й духовної культури.

Слід звернути увагу на напрацювання У. Томаса і Ф. Знанецького, які також займалися дослідженням цінностей, зокрема у праці "Польський селянин у Європі й Америці" (1918-1920). У результаті проведеної наукової роботи вчені виділяють два види цінностей: цінності-норми, які викликають та відображають певні установки соціальної групи й цінності-установки, котрі лише викликають установки, але самі їх не відображають. Загалом концепція Томаса і Знанецького розроблена в руслі нормативного розуміння цінностей, де цінність розглядається як моральна установка, яка міститься у культурі.

Водночас У. Томас і Ф. Знанецький дали класичне визначення цінності, під яким розуміли будь-який факт, який має доступний членам певної соціальної групи емпіричний зміст і значення, виходячи з яких він є або може стати об'єктом діяльності особистості [14, 343].

Теоретична основа вивчення та формування цінностей була також закладена зарубіжними соціологами, зокрема Е. Дюркгеймом, М. Вебером, Т.Парсонсом. Цінність тлумачилася М. Вебером у неокантіанському сенсі. Щоб науково операціоналізувати цінність, він зосередив свою увагу на тому, що Г.Ріккерт назвав цінності – середнім царством. Іншими словами, М. Вебер аналізував царство іманентного сенсу (буття цінності) – сенсу переживань і дій людей, тобто сенсу, що суб'єктивно мається на увазі.

Апелюючи до цього поняття, Вебер фіксував найголовніше і найсуттєвіше, що, на його думку, робить людську поведінку саме дією: такою вона виявляється лише у тому випадку, коли діючий індивід пов'язує з нею суб'єктивний сенс [3, 603]. Вебер у своїй науковій теорії виходив з неокантіанської передумови, згідно з якою осмисленим кожен людський акт стає лише у співвіднесенні до цінностей, у світлі яких артикулюються норми поведінки людей і їхні індивідуальні цілі. Цей зв'язок М. Вебер докладно відслідковував у соціології релігії. Саме релігію він і розглядав в якості джерела сенсоутворюючих цінностей.

У працях французького науковця Е. Дюркгейма, зокрема: "Про розподіл суспільної праці"(1893), "Ціннісні та реальні судження"(1895), "Самогубство" (1897) особлива увага звертається на цінності, які розглядаються як елементи функціонуючої соціальної системи. За Дюркгеймом, цінності – це ідеали, колективні уявлення, які є головними стимулами поведінки людини і за якими стоять реальні та діючі колективні сили. На великих ціннісних ідеалах формуються та ґрунтуються могутні цивілізації.

Для нього питання формування цінностей полягало в тому, як у певних суспільних ідеалах побачити витоки цінностей, що мають утворюватися і як здійснюється зв'язок речей із різними аспектами ідеалу. А самим автором колективних уявлень та цінностей-ідеалів, за Дюркгеймом, є суспільство, яке втілює в них спосіб структурної організації спільної діяльності людей, де цінності є фактором усталеного та нормального функціонування соціального організму [6, 298-300].

У рамках структурного функціоналізму американського вченого Т. Парсонса цінності розглядаються як вищі принципи, на основі яких існує згода як в малих суспільних групах, так і у суспільстві в цілому. Цінності, які характеризуються як "неемпіричні об'єкти", що викликають шанобливе відношення та повагу – у цьому зв'язку беруться переважно цінності морально-релігійного порядку – надають відповідних якостей моральним нормам, які до них апелюють, додаючи їм загальнообов'язкової значимості.

Цінність як така, за Т.Парсонсом, конструюється на основі загальноприйнятих уявлень про бажане. Тому соціальні цінності – це загальноприйняті уявлення про бажаний тип соціальної системи, перш за все про суспільство в уявленні його власних членів. За Парсонсом, соціальні цінності є продуктом культури, а точніше культурної традиції.

У філософії, є спеціальний розділ, що займається проблемою цінностей, – аксіологія – сфера, що розглядає об'єктивну дійсність і відношення до неї людини. В соціології – це проблема загально-соціальних регулятивних механізмів, де цінності суспільства розглядаються як складові суспільної свідомості і культури, що виконують по відношенню до особистості нормативні функції; в соціальній психології – це сфера дослідження соціалізації індивіда, його адаптації до групових норм і вимог, а в загальній психології – вивчення вищих мотиваційних структур життєдіяльності; у педагогіці – це цілий напрямок (аксіологічний підхід), у якому досліджується взаємозв'язок процесу формування ціннісних орієнтацій і педагогічного процесу.

Цінності в естетиці розглядаються як поняття, що співвідносять з поняттям "оцінка": вони характеризують з різних боків систему об'єктно-суб'єктних ціннісних відносин. Своєрідність естетичної цінності визначається специфічним характером естетичного ставлення людини до дійсності: безпосереднім, чуттєво-духовним, безкорисливим сприйняттям, орієнтованим на пізнання та оцінку змістовної форми, структури, міри організованості й упорядкованості реальних об'єктів [1, 17]. У культурології цінності слід розглядати як структурні елементи культури.

Відповідно, естетичну цінність можуть мати: предмети і явища природи, доступні чуттєвому спогляданню; сама людина (її вигляд, дії, вчинки, поведінка); речі, збудовані людьми, що утворюють "другу природу"; продукти духовної діяльності (наукової, публіцистичної тощо); твори мистецтва в усьому різноманітті його видів. Наявність визначеної естетичної цінності в усіх цих об'єктах залежить від того, до якої конкретної системи соціально-історичних відносин вони включені, які ідеали служать критерієм оцінки цих об'єктів. Тому, хоча носієм естетичної цінності може бути і природний об'єкт, її зміст завжди є соціально-історичним і втілює діалектичний зв'язок класового й загальнолюдського, національного та інтернаціонального, історично сталого й мінливого, групового та індивідуального.

У застосуванні до пізнавального процесу поняття цінність також виявилось неоднозначним, багатоаспектним, фіксує різні аксіологічні змісти. Це, по-перше, ставлення емоційно забарвлене, яке містить інтереси, уподобання, установки, що сформувалося в ученого під впливом моральних, естетичних, релігійних – соціокультурних чинників загалом. По-друге, це – ціннісні орієнтації всередині самого пізнання, зокрема й світоглядно забарвлені, на основі яких оцінюються й вибираються форми та способи опису й пояснення, докази, організації знання, наприклад, критерії науковості, ідеали й норми дослідження. По-третє, цінності в пізнанні – це об'єктивно істинне предметне знання (факт, закон, гіпотеза, теорія) й ефективне раціональне знання (наукові методи, регулятивні принципи), які саме завдяки істинності, правильності, інформативності знаходять значущість і цінність для суспільства.

Релігія вважає, що цінності – це сукупність ідей, норм поведінки, дій, за допомогою яких відбувається задоволення духовних потреб віруючого. Релігія, будучи аксіологічною системою, виконує роль інтегратора цінностей. Інтегративним началом є віра в надприродне.

Культурологія вважає близькими категорії цінність і культура визначає цінність як поняття, що має два характерологічні аспекти:

1) дезаксіологічний (позаціннісний, об'єктивістський), за яким у культуру входить усе, створене людиною: засоби творення і знищення; літературна мова і кримінальний жаргон;

2) аксіологічний (ціннісний), коли факти культури співвідносяться з прийнятою системою цінностей і поділяються на позитивні й негативні, світлі й темні. Вартісне, переважне, бажане, благородне – усе це вказує на щось позитивне для людини і для людського життя. Іноді твердять, що природа – це дійсність поза цінностями, а культура – дійсність з позиції цінностей [4, 176].

У повсякденному вжитку цінностями вважаються речі з дуже корисними для людини властивостями. У визначенні поняття цінність, що стало предметом широких теоретичних досліджень, особливо в 60-70-х роках, багатьох наук, нема одностайної думки. Кожна з наук, торкаючись цінностей, розглядає їх із своєї точки зору. Кожна з точок зору є правомірною та заслуговує на увагу та існування.

По-різному трактують поняття цінність і дослідники, які займаються даною проблематикою. Наприклад, В.О. Ядов розглядає цінності як вищі диспозиційні рівні свідомості особистості, і разом із цим, ціннісні орієнтації – це вершина ієрархії всіх диспозицій і підрозділяються на цінності-цілі як від-

далені, так і відносно близькі і найближчі, а також цінності-засоби, які співвідносяться із нормами поведінки, які індивід розглядає у якості еталона.

Типовим визначенням цінності як деякого об'єкта можна вважати визначення, яке було дане українським вченим А.О. Ручкою. Цінність є матеріальним або ідеальним предметом, який має певну життєву значимість для даного соціального суб'єкта, тобто здатність задовольняти його потреби та інтереси [12, 148]. Такої ж точки зору дотримуються В. Оссовський, Л. Юлдашев та ін. Необхідно відзначити, що у літературі є дуже розширене тлумачення даного явища, коли під цінністю розуміється усякий предмет будь-якого інтересу, бажання, прагнення тощо.

Як зазначає В. Кремень, цінність – це не те, що можна витратити на щось, що має перехідне, вузьке значення, а те, заради чого проживається все життя. Те, чого люди хочуть заради нього самого, а не чогось іншого [9, 56].

На думку В. Сержантова, система цінностей – це сукупність речей (знаряддя та засоби праці й предмети споживання) та ідей, які з одного боку, виконують функцію регуляції суспільних зв'язків людей, а з другого – спрямовують життя індивіда, формуючи його соціально значущі домінанти.

С. Анісімов говорить про цінності як про категорії, що виражають абсолютну, ідеальну досконалість, за допомогою яких суспільство виробляє більш чи менш стабільну систему визначних цінностей, критерій оцінки найбільш важливих елементів людського буття. В. Куніцина підходить до розкриття сутності цінностей як соціального явища, яке має певну позитивну значущість для людей та є або може бути об'єктом їх діяльності [5, 54].

За радянські часи в науковій літературі термін цінність довго не використовувався, оскільки вважався "дрібнобуржуазним" поняттям. Після значної перерви вперше проблему цінностей було проаналізовано на початку 60-х років філософом В. Тугариновим у праці "Про цінності життя і культури", який розглядав цінності основою, на якій будується не лише культура, а культурне життя окремої особистості і суспільства загалом.

У дослідженнях Є.Клімова, В.Сержантова, Т.Скрябінової, В.Шадрікова цінності та ціннісні виступають як важливий механізм регуляції діяльності особистості. Варто зазначити, що в сучасній науковій літературі пропонується декілька сотень визначень поняття цінностей, які детально охарактеризувати в одній статті неможливо. Їх настільки багато, що, на думку Н. Решера, бажання різних авторів навести концептуальний порядок у сфері вивчення цінностей є, схоже, єдиною точкою опори для їх вивчення.

У сучасній соціально-філософській та культурологічній літературі існують різні точки зору на природу цінностей та їх розуміння. Зокрема, цінності розглядаються як річ, яка має певну користь і здатна задовольняти ту чи іншу потребу людини; як ідеал; як норма; як значущість чогось для людини, соціальної групи чи спільноти тощо. Але всі ці розуміння відображають певну, реальну сторону цінності, тому їх треба розглядати не як взаємовиключні, а як взаємопроникаючі.

Можна також визначити поняття цінностей у найзагальнішому вигляді й таким чином: цінності є тими явищами природи і суспільства, які корисні, потрібні людям того чи іншого суспільства чи груп, спільнот, як дійсність, цілі або ідеали. Цінності – це поняття, яке вказує на культурне, суспільне або ж особистісне значення (значущість) явищ і фактів дійсності. Саме тому при розгляді культури її визначають як систему цінностей, які становлять її основу [10, 77].

Таким чином, цінності є узагальнюючим поняттям для таких явищ духовного життя, як ідея чи ідеал, моральна норма, художній твір. Вони пов'язані з інтересами людей різними способами: через систему розподілу праці; через особистісні зв'язки, які виникають між тими, хто створює духовні цінності, й оточуючим середовищем; через визнання чи невизнання тієї чи іншої цінності з боку публіки, аудиторії, ідеології чи культури; через важелі фінансового, ідейного, соціально-психологічного впливу на внутрішній світ творця цінностей та на засоби його діяльності [2, 122].

На думку Семенченка Ф.Г. соціальна система, незалежно від масштабу, передбачає наявність певних спільних цінностей які б підтримувались всіма членами соціума і виконували роль механізму для регулювання спільної людської діяльності [13, 14].

Отже, поняття "цінність" є предметом широких теоретичних досліджень різних наукових спрямувань і не втрачає свою актуальність і досі. На сучасному етапі розвитку України як незалежної держави поживалися дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій суспільства, особливо молоді. Підвищений інтерес науковців до проблеми цінностей та ціннісних орієнтацій – це результат більш поглибленого розуміння природи людського пізнання, яке в процесі трансформації набуває нових ознак та допомагає особистості пристосуватися до якісно нових соціально-культурних умов життя.

Використані джерела

1. Анікіна Т.О. Регіоналізація як пріоритетний напрям модернізації сучасної художньої освіти/Т.О.Анікіна. – Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – № 8 (219). – Ч. 1. – 2011. – 188 с.
2. Буслинський В.А. Філософія: навч. посібник /В.А Буслинський, В.Ю Алексєєв, П.І Скрипка, Л.М. Кусок. – К.: КСУ, 2002- 287с.
3. Вебер М. Основные социологические понятия // Вебер М. Избранные произведения: пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; предисл. П.П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 205 с.
4. Гіперс З.В. Культурологічний словник-довідник / З.В. Гіперс. – К.: ВД "Професіонал", 2006. – 328 с.

5. Гуманізація навчально-виховного процесу. Спецвипуск 4. – Ч. 2. – Слов'янськ, 2010. – 78 с.
6. Дюркгейм Э. Ценностные и "реальные" суждения // Дюркгейм Эмиль. Социология, ее предмет, метод, предназначение: Пер. с фр. А.Б. Гофмана. – М.: Канон, 1995. – 336 с.
7. Каган М.С. Философская теория ценностей. Лекции / М.С. Каган. – СПб.: ТОО ТК Петрополис, 1997. – 205 с.
8. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство/ В.Н. Карандашев. – СПб.: Речь, 2004. – 70 с.
9. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі /В.Г. Кремень [2-ге вид]. – К.: Т-во "Знання" України, 2010. – 282 с.
10. Лукашевич М.П. Соціологія. Загальний курс. Підручник/ М.П. Лукашевич, М.В. Туленков. – К.: Каравела, 2011. – 408 с.
11. Особливості цінностей студентської молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ref.rushkolnik.ru/v47344>
12. Ручка А.А. Ценностный поход в системе социологического знания/А.А.Ручка. – К.: Наукова думка, 1987. – С.132.
13. Семенченко Ф.Г. "Цінність" як предмет соціально-гуманітарної науки: теоретико-концептуальний підхід аналізу проблеми цінностей/Ф.Г.Семенченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=7&c=386>.
14. Томас У.Методологические заметки // Американская социологическая мысль / У. Томас, Ф. Знанецкий. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1994. – 380 с.
15. Юлдашев Л.Г. Теории ценностей в социологии: вчера и сегодня // Социологические исследования/ Л.Г. Юлдашев. – 2001. – №8. – 238 с.

УДК 7.036:316 + 7. 011.3.001"19"

Ольга Валеріївна Довга
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

МИСТЕЦТВО В СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЯХ XIX – початку XX століття

У статті розглядається проблема визначення ролі мистецтва у соціологічних теоріях XX століття, основні теоретичні підходи та напрями дослідження західної і радянської соціології мистецтва. На основі порівняльного аналізу робиться спроба оцінити їх значення.

Ключові слова: мистецтво, суспільство, соціологія мистецтва, соціологічні теорії та підходи.

The article considers the problem of determining the role of art in the social theories of the twentieth century, major theoretical approaches and directions of the research of the Western and Soviet sociology of art. On the basis of comparative analysis is done the attempt to evaluate their value.

Keywords: art, society, sociology of art, sociological theories and approaches.

Вплив мистецтва на різні аспекти соціального, економічного, політичного та психологічного життя суспільства залишається надзвичайно важливим. Мистецтво, в силу своєї специфічності, впливає на всі сфери свідомості та діяльності людини. Тому актуальним є звернення до детального вивчення його соціологічних проблем упродовж XIX – початку XX століття.

Метою дослідження є визначення ролі мистецтва в соціологічних теоріях у XIX – на початку XX століття. У зв'язку з поставленою метою формуються основні завдання: визначити основні теоретичні підходи та напрями дослідження західної та радянської соціології мистецтва; розглянути загальні тенденції її розвитку.

"Соціологія мистецтва – це суміжна сфера соціології та мистецтвознавства, предметом якої виступають соціальні функції мистецтва. Є декілька трактувань щодо визначення того, чим саме займається соціологія мистецтва. В широкому сенсі воно визначається як дослідження взаємозв'язків між суспільством в цілому, соціальними інститутами та мистецтвом як специфічною сферою впливу на суспільну діяльність. В більш вузькому значенні соціологія мистецтва розуміється як галузь загальної соціології, яка вивчає за допомогою сукупності методів конкретно-соціологічного дослідження, як мистецтво впливає на аудиторію, соціальні механізми і засоби розповсюдження мистецьких творів, художній смак публіки, його диференціацію, на художню продукцію" [12, 80]. Сучасний підхід до вирішення цього питання вважає доречним об'єднати обидва підходи.

У XIX столітті основи соціології мистецтва були закладені у філософії позитивізму, основоположником якої був французький вчений О. Конт. Позитивізм заперечував традиційну, класичну філософію і ставив на її місце "позитивну науку". О.Конт розумів соціологію як емпіричну науку, яка повинна будуватися на емпіричних спостереженнях і статистичній обробці їх результатів. Завдання цієї філософії – полишити людину мислення і свідомості, щоб позбавити її хвилювань і сумнівів. Філософія займає особливе місце в системі суспільної свідомості, але вона як наука є неспроможною, бо її предметом виступають "метафізич-